

6*

Misc. data from Sekororo tribe. K34/116

1/28

s854(y)

A13/8/116

Motshana
Mothsana, J.M.

1. Danarene ba ga Sekororo Matho.

Tše ditaba ke tša mokhekolo Masodi Moroto ke Matebele re bolothe Thegorwana, re bolotsitswe ke Masekane, methene ya bogologolo ge e the rena dikharebe re be re thepela e le rene ba re bego re phela ka bogwera bja rena. Ge go bikiswa kharebe yewe e bego e le mogwera wa rena bakhekolo ba be ba khona gore ba re bitše mowe ba bōnago gore kharebe yewe e thogo bikiswa e ka thekiswa e bego mogwera wa rena re botšiwago gore re mikise le monna yowe a ratanago le yšna. Kharebe e be e le gōna mogwera

2. wa rena ya moroto wa Matebele. Leina la gagwe e be e le Mpyafš, e be e le morodi wa Feptyanere. E be e le kharebe e kholo yōwe a bego a ratana le monna wa gagwš. Leina la gagwš e bego e le Nkwškwš. E be e le wa ga Tšbele. Nkwškwš ba gabo ba be ba agile mowe ba rego ke ga Palane. Ga Palane e be e le khaiswi le Thedikwš. Nkwškwš ka tšatši le lengwš o be a bitša bagwera ba gagwš gore a ye le bōna go beka mosadi wa gagwš, Mpyafš. Monna yowe Nkwškwš ge a thene bogwene ba mowe a tšia a go gōna mosadi ba be ba thea thebe gore ge motho a thile ga gabo kharebe yewe

3. a ratanago le yena o tswanethe gore a diyene, le yowe mogwera wa gagwš o be a se a ke a e ya bogwene, le motho o o thi. E be e the mothene ya ge mosadi a tha nyalwa ka malepe, goba (letšhere). Dikharebe di be di phela ka go kwara mabōle; le ōna masogana a be a kwara makheswa. Nkwškwš le mogwera wa gagwš ge ba thene bogwēne bja gagwš, mothene wa bo Mpyafš, go be go thene Mpya. Lesogana ge a thoga gagabo o ile a botša ba gabo gore le sale le thibise bawe re tswalanago le bōna gore Nkwškwš o ile bogwēne go beka Mpyafš. Ba gabo Nkwškwš ge go thele ba ile ba bitša motho

4. gore ka moka ga bōna ba the go khanela ngwetši, ge ba mowe ga gabo Nkwškwš ba ile ba thala lapa la bo Nkwškwš. Nkwškwš o be a thalle mowe bogwēne bja gagwš; ge a thene bogwēnš o ile a dula mowe khorone ya bo kharebe gwa thoka mpja ye e ka ba go bago, gore e bale mese gore go ne batho khorone. Nkwškwš le mogwera wa gagwš

s854

- ba ile ba dula mowe khorone bjalo ba the ke ba bonwa ke be mothe. Nkwékwé le makhathe wa gagwé; leina la makhathe e be e le Lekokopyane, e be e le wa ga Komana, papagwé e be e le Pupyane.
5. Masogana awe ge ba dutši ga ba ka ba theba gore ge ba le mowe khorone ba ka rene, ba ile ba dula mowe khorone le merwalo ya bōna bosego kamoka ba thea bonwa ke ba mothe. Masogana ba ile ba katwa ke boroko ge ba khomethe, ba re ge ba phafoga ba bōna gore go thele; ba ile ba kwa ka maforo a bo kharebe ba thena Sodini. Ya ba ke moka bo thele, ba sitwa gore ba boyele gae go thibisa batswadi gore ba thebitsane. Ge ba le mowe Sodini, Nkwékwé le mogwera wa gagwé ba ile ba thwa gōna mowe le Sodini. Ba ile ba bonwa ke badisa ba dikhomo ba le gōna mowe le Sodini la Thegorwana.
6. Nkwékwé le makhathe wa gagwé ba ile ba rōma badisa gore ba ba thuse ka tša go ja ba le gōna mowe thethokhwene. Ba gabo Nkwékwé ba ile ba sala ba thaba dikhomo tša gore ngwetši e a tha, ge letšatši le dikela batho ba ile ba thala lapa la bo Nkwékwé. Ge letšatši le dikela dikharebe di ile tša romelwa methene go thepela dikhopela maseka le dikhogo tša go nosa ngwetši yewe ba thebago gore e ya tha le Nkwékwé le makhathe wa gagwé. Nkwékwé o be a ene tsepo ka ge kharebe e be e nyethwé ka malepe. Le yōna kharebe bagwera ba gagwé ba be ba bekilwe kamoka go sethe yōna Mpyafé
7. fēla gare ga thaka tša gagwé. Nkwékwé le makhathe wa gagwé, Lekokopyane, ba ile ba thwa ba utamile mowe Thethokhwene tha muru wa Thegorwana, ba tšhaba go honwa ke batho. Nkwékwé le Lekokopyane ba ile ba rōma mošimanyana yōwe a bego a bitswa gore ke Phēko gore a thuse ka go ba nyakela mokhalabje yōwe leina la gagwé o bego e le Tšhukudu wa ga Madike. Tšhukudu e be e le mokhalabje wa moroto wa Mankwé a pele, ba be ba bolotšitšwé ke khosi Matšhengwane. Tšhukudu o be a bolothe thabene ya Lewalemolora, mowe e bego e le legaga la batho ba Makhutšwi ge ba be ba tšhabela
8. gōna dintwa tša Maswatse. Ge Tšhukudu a thile, masogana ba ile ba mo khopela thaloso gore e kaba ge motho a ile bogwēne o thepela bjane. Tšhukudu o ile a botšisa Nkwékwé le Lekokopyane gore

s854

khane le nyaka go ya bogwêne? Bôna ba ile ba lebeletšana ka matho, ba motša gore re tho ya bogwêne ge re apisitše basadi. Re bôna gore re ka tha ra sitwa ke melaô ya bogwêne ge re gothe.

Mokhalabje Tšhukudu o ile a thalosetša masogana awe bo Nkwêkwê le Lekokopyane melaô ya ge motho a ile bogwêne. A theya thebe

- 9. gore Nkwêkwê le Lekokopyane ba palethwê ke go amogelwa bogwêne bja bôna. Tšhukudu o ile a re: ge motho a thena ka khorô ya mowe a tšiyago gôna mosadi, le re go thena ka khorô la dula fathe, ge le dutši, mankhathe o thôma go gothola thekhuba, ge ba theya le kwê le gothola kamoka go fithela ge ba e tha go le kwa; ge bôna ba thile, ba tho le rwalela merwalo ya lena, ge le le ka gare ga ntho, le nyaka motho a ye go le dumedisetsa go ba bagolo, e be mowe le thalosago ka mowe le thilego bogwêne ka gôna. Lena ga e ba le thile go bôna kharebe le tho thalosa. Ge masogana ba
- 10. kwele ka mowe Tšhukudu a go ba botša, ba ile ba mo thogela. Ge letsatsi le dikela ba ile ba thena mothene wa bo Mpyafê; e be e le letsatsini la bobedi; ba ile ba dira bjalo ka ge a ba botšitse. Nkwêkwê le Lekokopyane ba ile ba swaba ka ge ka gae ga bo bôna ba ile ba siya ba thibisitše metswalele gore ba tho. Masogana ba ile ba botša motho gore a botše Mpyafê ba tšhabe. Mpyafê o ile a gana gore ba tšhabe, fela masogana ba ile ba kothelela gore ba thegele yêna. E be e le ka letsatsi la boraro, o ile a dumela gore ba thogele yêna.

- 11. Tše ditaba ke tša mokhalabje Mamorolane. E be e le wa ga Phaša Moroto, ke Melau, re bolothe ka Thegorwana, re bolotšitšwe ke Timamogolo. Ge re bolla, mosta-pele wa rena e be e le Masekane goba Rakholokwana. Re be ra bolla ka fathe ga thaba ya Thedikwê mowe e bego e le thebo tha Timamogolo. Ge re bolla methene yêwe diphôôfôlô re be re tšoma thabene ya Magokolo le godimo ga thaba ya Diôke le morumi wa thaba ya Mamotwane. Re be re fitha le thabene ya Sokare. Thabene ya Diôke re be ba re isa go tšoma mathabo le dikome. Thabene ya Sokare re be re ela go

s854

- tšoma dikolobe tša muru le dipela tšewe e bego di hwetšwa bothallene bja mowe muruni wa gōna. Ge re le mowe Sokare re be
12. re hwetša le dinothi ka bontši bja tšona. Thabene ya Mamotwane re be re lata dikolobe le dinothi. Thaba ya Mamotwane e go okamela ga ba ga Mametje. Dinothi le diphōfōlō e be e le tša go thela banna ka tšona, gore re hwetše boroko ge re bōna gore ba re ganela gore re e thele. Ge re ile ra bōna gore bo-rabadia (banna) ga ba re fe thebaka tha gore re e thele, re be re ntša dinothi. Ga re ba thethe e be mowe ba ka khona go gore ba ye ka magae. Ge re bolaile lethabo goba kolobe, re be re ripa therope re the phuthele ka molope wowe re thwago re o loga ge re le mowe e bego re ethwa gōna. Molope o be o tatiwa letsatši kamoka. Ge
13. re thela bo-rabadia (banna) re be re khetha e mogolo gare ga rena gore e be yowe a tho gophosa molope gore a kithe monna yowe e rego ge re lebelela ra bōna gore ga a rate gore re ye go e thela. Morotone wa rena go be go ene le matšheka (banna ba go tia) gore e be bōna ba tho gophosa molope. Ge molope o kithile rabadia bo dika bo ya phuphutha e be ke moka re rothwe, borabadia ba thoge le molope. Gape molope owe ga o phuthullwa, ga o ya dumelelwa gore borabadia ba o khaole lenti ka mphaka, o ne molaō wa gore ba o hunulle ka thela yowe o tatilwego ka molaō owe o themilwego
14. ka ōna, ge ba ile ba o khaola dinti ka mphaka, ke molato x go yowe a go ripa, o tshwanethe gore a lefe ka khomo go monye wa kōma. Gare ga rena matšheka e be e le bo Mankhekhethe, Phube, Maelane le bo Ngipa.

Mamorolane monna yowe wa Moroto ya Melau o bolela ka monna yo mongwē, leina la gagwē e be e le Nthole, e be e le monna wa ga Mangena, mosadi wa gagwe e be e le Malefiso, e be e le ngwana Nkwana, o be a mo tšere Phokene. E be e le mosadi yo monna wa gagwē a tha ratego gore a eme le banna ba bangwē, ge a kwethe ka nthē, o be a mo leta le gare ga bawe a bōnago a ethwa le bōna.

s854

15. Ba be ba ethwa ba e lwa ka metha kamoka. Nthole o be a the ya kholwe gore mosadi wa gagwê o thwa le bagwera ba gagwê, o be a e re le thwa le rutana maaka le bawe e bego thaka tsa gagwê, ba be ba e thwa ba isana khorone. Ka tsatsi le lengwê ge Nthole a ile a lwa le mosadi wa gagwê, yowe e bego e le Malefiso, Malefiso o ile a tshabela khorone ya khosi Timamogolo ka ge Malefiso a be a sethe a tenne ba gabo Nthole ka go thwa a tshabela gona, ge a teilwe ke Nthole. Ge Malefiso a ile mowe khorone ya Timamogolo,
16. o ile a epega ka mowe a teilwego ke monna wa gagwê Nthole. Malefiso o be a gantshwa go tsia dikhane le bawe e lego bagwera ba gagwê, ba e kego o tswalana le bona. O be a thoriswa gore a the sme le bona. Ka tsatsi le lengwê ge mosadi yowe Malefiso, o ithe ge a tshabethe khorone, ge a epega ka mowe a thwago a e lwa le monna wa gagwê ka gona, ga ba ka ba mo kholwa, ba ile ba mo makala ka mowe a bego a thalosa dipolelo tsa gagwê ka gona. Banna ba khorô ba ile ba mo eletsa gore ka gore le ya thophana
17. le yowe monna wa gago gore a the a lalwe ke khane ya go leta mosadi, banna ba ile ba botsa Malefiso gore a bebele monna wa gagwê ka go tsia leeto la go ya ga gabo Nthole. Mosadi o ile a eletswa gore a rwale therotô godimo ga thogo ya gagwê. Malefiso o ile a laelwa gore tsatsi lewe o tho go bona o kwane le monna yowe wa gago, o the o re botse go thogela lona tsatsi lewe. Malefiso o ile a khopela monna wa gagwê yowe e bego Nthole gore a mo ise go bona bo mmagwê, ba be ba agile nagine ya Marotene.
18. Ge Nthole a kwane le monna wa gagwê, Malefiso o ile a ya khorone gore re kwane le monna wa ka gore a nkise go bona mme le papa. Malefiso o ile a botswa gore ge le thepela le thela, wena ge o rwale therotô o the tswarelle ka matsogo a gago, o tho hwetsa re beile motho godimo ga mothare o tho go thwella nama. Ge le thena moruni wa rowe nckene ya Makhutswi o botse Nthole gore a re khutse, ke lapile. Ge ba thena mowe muruni ba ile ba rola gore ba khutse, ge ba khutsitse, Nthole o ile a makala ge a bona nama

s854

- ka gare ga theroto tha Malefiso. Nthole o ile a botsisa Malefiso
19. gore nama e kwa kae? Malefiso o ile a botsa Nthole gore a ke re ke kwa ke go etile pele, wena o re e kwa kae? Monna o ile a re ke re mpotse mowe o tserego gona nama. Ka go thoma gore ba arabisane, Malefiso o ile a tsogela monna wa gagwe matha. A re: gape le go nteta o ya nteta, mpotse mowe go kwago gona nama! E bile khane e isago ntwene go fithela ge ba goma gona mowe muruni wa noka ya Makhutswi. Ge ba le gare ga thela ba ile ba gathana le monna yo mongwe, leina la gagwe e be e le Thealose, e be e le
20. wa moroto wa Makwa. Nthole le mosadi wa gagwe Malefiso ba ile ba ema mowe ba go gathana gona le Thealose. Nthole o ile a thalosa go mokhalabje yowe ba go gathana le yena mowe thilene. Ge Thealose a kwele ka mowe Nthole a go mmotša ka gona, Malefiso o ile a ba patha ka lesata. Ge go le bjalo, Thealose o ile a eletša Nthole gore a ise Malefiso khorone. Ge Nthole a ile le mosadi ka khorone, banna ba khorō ba ile ba botsisa go Nthole gore e kaba ge lele gare ga thela mosadi o kile a roga nea?
21. Nthole o ile a bona e le gore banna ba khorō ba ganelethe yena, a bona gore a kwane le bona ka dipolelo tša bona. Nthole ge a bona gore ba thogela go thekisa mosadi, o ile a ba khopela gore a fete, banna ba ile ba re o be o tha dielane ge o etha mono khorone? O na le molato le mosadi wa gago, gobane o be e le wena le yena, rena ga re thebe thelo ka nama. Nthole o ile a fiwa molato wa gore a lefe ka pudi tše pedi. Nthole o ile a lefa mosadi wa gagwe ka khapello.
22. Tše ditaba ke tša mokhekolo Masodi Moroto ke Matebele, re bolothe Thegorwana, re be ra bolotšwa ke Masekane goba Rakholokwana. Masodi e be e le mogatša Timamogolo, o be a the mowe Thegorwana go thoga ka dikhosi tša pele go be go the ya dumelelwa gore ba ruwe dikhogo. Mothene wa bo rena le go fithela methene yeno ga go ruiwi dikhogo methene wa mosata. Ba re ke difata mathala, bana ba mosata dikhogo tša bona ba phela ka go fisa methene ya

s854

- bawe ba tswalanago le bōna. Khogo methene wa mosata ke moila wa bōna. Batho ba Makhutšwi ba be ba phela ka go dula Dinakene. Dinakene ke mothe wa khole le mowe ba agilego gōna. Mothe wa
23. Dinakene o agwa masemone mowe e bego go dula magose a bogologolo. Dintwa tša Maswatse ba be ba ba fetša gōna mowe Dinakanene. Batho ba be ba ere ge ba feditše go fola mabele a bōna ba be ba boya go dula magae a bōna. Methene yewe le pula e be e neswa gōna mowe ba rego ke Dinakanene. Methene ya khale ge khosi e hwile, e be a theya bolokwe, e be e bewa ka nthone mowe go the ya thenego batho, o be a bewa godimo ga bo-Apa go fithela ge thetoto the bola. Ka fathe ga bo-Apa go be go bewa dipitsana tša go ageletša methi awe a kwago mowe thetotone. Methi e be a šomiswa go nesa dipula ka ōna gore ge ngwaga o thena, ba fetole ka tše dingwé
24. dithare gore dipula di be gōna. Khosi e be e thebja ka ngwaga wa bobedi, e be mowe batho ba botšwago gore ba thōme go lla, le go rwala meriri. Ge motho a ile a bonwa a kerile thogo, o be a lefiswa ka khomo. Meriri e be a rwala go fithela ge go thene thelemo, e be mowe batho ba botšwago gore ba kere meriri ya lōna. Ge go kerwa meriri, batho ka moka ba be ba diya mabjalwa gore a iswe methene wa mosata. Ge mabjalwa a iswa mosata go be go thabja le dikhomo, dinku le dipudi. E be e ba mokete o mogolo wa go llela khosi. Pula ya mathōmo mo ngwagene, e be a bitšwa gore ke ya thellé tha khosi. Ge pula e neta, go be go the motho yo a ka
25. lemago pele ga ge go the ya ka gwa khowela gore go lemiwe. Ge motho a ka lema pele o be a fiwa molato gore a lefe ka khomo. Pula ya pele mo ngwagene e ne moila o mogolo wa magosi gore pula ke ya magosi. Taba yēwe e be e khodiswa ke bakhalabje le bakhekolo ba khale bawe e bego ba theba moila wa ngwaga ge o thōma. Batho ba khale ba be ba kholwa gore pula e neswa ke magosi. Moila o mongwé wa bogologolo ke wa Dithōš. Moila owe o thatiile le methene yeno, ge motho a ile a gaša dithōš go the ya khowela ke molato o mogolo. Magosi ba re ke dipapa legodimo

s854

- di lengwa ka molaŋ wa tšona. Ge go tho lemyawa dithōŋ, go letšwa
26. phalafala ya go khowela gore batho ba thōme go lema. Ge batho ba ile ba gaša pele ga khwelo, ba di epolla ge di thōma go mela, go thoga mowe e be molato wa gore bagaši ba fiwe molato wa go lefa ka dikhomo. Ke molato o mogolo ge motho a ile a gaša dithōŋ pele ga khwelo ya magosi. Methene ya khale basadi ba kile ba gaša dithōŋ ba the Thegorwana. Pula e ile ya gana go na. Khosi o ile a bitša basadi gore ba the khorōne go thekiswa, e be e le methene ya ge go busa Timamogolo. Basadi ba ile ba fiwa molaŋ wa gore ba ye le banna gore ba fate mowe di bego di gašitšwe gōna. Ka morago
27. ga mowe ba ile, basadi ba fiwa molato wa gore ba lefe ka dikhomo le dinku. Ka morago ga mowe ba filwe molato, pula e ile ya thōma go na. Basadi bawe ba go gaša dithōŋ pele ga khwelo ya khosi ba ile ba bitšwa gore ke baloi.

Gape dithōŋ ke moila le go motho wa monna, ge a ile a thena therapeng, go kwala gore o gošoga bopole goba marete; go kwala gore a lekelela ya ba ke moka ga tha tho thwa a boyela godimo. Ke polelo yewe e thebjago ke basadi ba khale.

- Moila o mongwē wa magosi ke dinthwa. Ke moila wa pula ge e le nako ya gore di rafiwe, go rafa bakhomana ba dikhosini, e be mowe go thabjago mokhosi wa gore pulane o le dinthwa. Ge motho a
28. ile a di rafa pele, o fiwa molato wa gore a lefiswe ka khomo. Dinthwa ke moila o mogolo go magosi a masata ga go ka mowe motho a ka khonago go di rafa pele ga ge go the ya ka gwa kwala gore pulane o le dinthwa, ge e the methene ya bogologolo motho ge a ile a bonwa a rafile, o be a bolawa ke magosi gore o tabogile molaŋ wa magosi. Ge dinthwa di rafilwe go fiwa pulane ya magosi, e be mowe mane le mane a tho go khona gore a tsewe theŋlo tha gagwe ka taelo ya magosi awe a go thōma molaŋ owe wa go rafa dinthwa. Go thoga ka magosi a pele le methene yēno ya lehono, dinthwa di
29. thebya kudu ka moila gagolo bawe ba nego le bolwethe bja malopo. Ge motho a ile a ja dinthwa mothene wa gabo a the a bonwa a ya ka mothene owe o nego le motho wa malopo, a fitha a nwa methi

s854

- goba a tswarela the tswana motho a e góna wa malopo, motho yowe ke moka o fe-ke-ge-thwe, o tho thóma go babja. Ka thela e ngwé ge motho a enwa methi mothene ge a thóma go tswarela theswana o a e polela gore le the fe-ke-gelwe, ke theresole ge e ke go ne motho wa malopo a ka the ke a a sala a fe-ke-gelwa. Ge motho
30. wa malopo a ile a fekegetswa go fithela mowe a babjago, go bitšwa ngaka ya malopo gore e the go thusa molwethe. Fela go thóma ka gore go iwe go thepela go laolwa, ge dingaka di ile tša re o fekegethwe, ke mowe e tho re go ba boile e be mowe molwethe a ka khonago gore a opelwe meropa ya malopo., Ngaka ge e tha go mo alafa e tha le dithebele tša ditšidi tšewe e bego tša malopo. Ngaka ge e thile le dithebele e thóma ka go laola ka tša gagwé dikhagara go nyaka bolwethe mmelene wa molwethe, le go bóna ge e
31. ke e tha mo fodisa. Ngaka ge e laothe e tho re go benye ba molwethe, bolwethe ke bjo bothata mothone wa lena. Bóna benye ba molwethe ba tho re mo leke ka go mo alafa. Ngaka ka khopelo e tho re ke tho leka. Go dumela ga ngaka go alafyšne ga molwethe e tho re nyakane khogo ya go mo leka ka yóna kapa pudi. Ge dilo tšewe di le góna di thiswa go ngaka gore ngaka e bolae e apeye nama e tšhele ditšidi namene e je le molwethe yowe a bego góna. Ge motho o sele le yena a ka ja e nama yowe e tšhethwego tšidi,
32. o tho thenwa ke malópó ka baka la tšidi yowe e tšhethwego mowe namene ya khogo goba ya pudi. Ge letšatši le ya go dikela ngaka e tho re go benye ba mothe na le ka the nyake meropa gore re opele molwethe alafyš malopo. Batho ge ba e kwa meropa e opya mowe mothene ba tha go bóna malopo. Ngaka e be e le góna fathene la Makhutšwi, leina la gagwé e be ba e re ke Mamatšhi. E be e le yowe e bego ngaka ya malopo. Ka tšatši le lengwé o be a thelwa ke batho go bóna ge alafa molwethe mothene wa gabo Malenkupégo
33. go be go babja mmagwé Malenkupégo. Mamatšhi ge a thómile go opa meropa, batho ba mathoko ba ile ba tha go bóna ge a bina. Basadi ba ile ba mo opelela meropa ge a bintša molwethe yowe Nkupégo.

s854

- Ba be ba mo reta ka dikopelo tsa gagwê, ge ngaka e binnthe molwethe o ilwe a thogelwa gare ga lebatha gore a bonwe ke batho. Mamatshi o be a tswere Nkupêgo ka letsogo. Nkupêgo o ile a etsisa gore a bine le ge e be a babja. Mamatshi o be a mo thothatsa ka gore, tabogela godimo. Nkupêgo o be a the a khone gore a emise maoto a
34. gagwê ka ge a ile a babja thebaka the the telle. Ka morago ga mowe Nkupêgo o ile a dudiswa fathe. Mamatshi a thoma go bina, mosadi yowe o be a tselela le godimo. Basadi ge ba bona a tselela godimo, ba ile ba mo rorisa ka kopelo ya gagwê. Kopelo ya gagwê yêwe e bego ba mo opelela yona e re: Woi-ya-wo, woi-ya-wo, ge ba e riyalo o be a topa le magala a mollô a thweyela ka ganone ga gagwê, a mangwê a bina godimo go ona. Basadi ba ile ba bona mathakha ge mosadi yowe a bina ka nako o be a tshabela lefokene.
35. Basadi ba mo rakise, ge ba mo tswere ba mo thwele mowe go bego go dutshi Nkupêgo. Ge go thele, Mamatshi o be a e re go benye ba mothe, thesane pudi ke thabe. Ge pudi e thabyilwe e be dinama di tselwa tsidi gore a jê le molwethe wa gagwê fêla. Ngaka yêwe Mamatshi ge go thene khogo goba pudi ya gore e thabje o be a gana gore alafe molwethe. Yêna mosadi yowe Mamatshi o be a e re ge motho a babja o ne malôpô. Le dingaka tse dingwê di tiisa gore
36. ge motho a babja ke bolwethe bja maoto di re ke malopo. Ba isa mowe pheynê g ya gore o fekegethwe ka tsona dinthwa.

- Magosi bona ba tiiswa ke tsona dingaka, ge ngwaga o thoma batho ba siba diôlo gore ba the go di rafa. Methene ya khale bawe a bego ba e re ge go rafyêle dinthwa ba di isa go fa pulane, ke ba ga Mutupa. Ke bawe e bego go the bega bona, ba be ba agile mowe go bego go agile Sikwane, khaiswi le mowe ba rego ke Kolokotone goba Khubetswane. Ke go ya ka thoko ya leboya ge motho
37. a thoga Makhutswi. Mamatshi ge a ile alafa motho ka bolwethe bja malopo, o mo themelela phêko mo mogolone. Phêko e ba le naka la pudi ka gare go tselwa dithare le gore lenaka le thibje ka motu. Molwethe a botswe gore a the ke a le khaola ge a ka le khaola o

s854

o tho babja. Ke polelo ye e bewago ke mosadi yowe e lego Mamatshi. Ke yowe a thebjago ke basadi ka kalafo yowe ba rego ke malopo. O be agile mothe wa gagwe mowe ba rego ke Mathomelone, methene ya bogologolo. Methene yena ga thebje mowe a ilego gona.

38. Malopo ke bolwethe fela, ge motho a ka babja ke bolwethe go isa thebaka the the telle dingaka di re ke malopo, e le gore ke ka mowe molwethe a otelethego ke go babja ka gona. Ngaka ka go rialo e thoma go themelela molwethe diphoko. Mogolone wa molwethe gore ke phoko e thibela malwethe awe a malopo. Phoko ke naka la puhi ka gare ga lona go tselwa ditsidi. Ge lenaka le thethe ka ditsidi, le tibja ka motu, e be mowe le fiwa go molwethe, go the na le thelo the the khubedu, leina la thona ba re ke Tatabaloi. Lenaka le aparwa mogolone wa motho yowe a alafyilego bolwethe bja malopo.

39. Ngaka e bitsa motho yowe gore ke lethosana la yona, o botswa le gore a the ke a latha lenaka lewe a filwego lona, o tsibiswa gore ge o ka latha lenaka o tho babja. Ka nete ge motho a ile a latha phoko ngaka e ya khona gore e thinye dithare tsa yona gore motho a thelwe ke bolwethe bja gagwe e le ka matstse awe a diyago ke yona ngaka. Ge bolwethe e le ba bantsi, ngaka e ya khona gore e re go bona, ba e thuse ka ditswaro tsa bona. Ge e le lethabula ba e topela mokhope gore ba mo fe ona, taba yowe ya malopo e fokotsha

40. badumedi ka gobane ge ngaka e ka hwetsa bawe e ba thusago ge ba ile ba babja e re ke mathosana a yona le ge ngwana a ile alafya ke ngaka e re ke balwethe ba gagwe. Modumedi o botswa gore a e thuse ka mowe a bonego gore ngwana wa gagwe o hwetsane thuse go ngwanene wa gagwe.

Ngaka e ngwe e e thebjago kudu ke Mokhadi, monna wa gagwe e be e le Tjankiriri. Tjankiriri o be a tsere mosadi wa gagwe wa ngaka e be e le ngaka wa go theba go alafa malopo. Basadi kamoka ba mo theba o bina malopo bosego motho yowe a sokologa go a theya ka a thena thekolo o phakisa go thogela bodumedi ka baka lewe la

s854

41. bolwethe bjowe bja malopo. Ngaka ge ile ya kwa gore modumedi wa gore o ya babja e ya khona gore e mo those therosone e le ka mowe a bonago gore o golethwe ke bolwethe. Kudu ge e le motho yowe a ilego a sokologa a the ya ka a thena thekolo. Ngaka e tšhoša batho ka gore o ne malopo. Ge ngaka ile ya alafa modumedi ka gore o ne malopo, ke moka motho yowe o thogela bodumedi. Batho le bōna ge ba ile ba kwa taba yewe ya modumedi ba thepela ba mo thega mowe ba dula go gōna. Gore o ne malopo ke mowe lentšú la modimo le theya li ye go ka gōna. Ke mowe go bontšago poyela
42. morago ka batho bawe ba sokolo ga go e le ka go tsepa motho, e the ka go tsepa modimo bontši bja batho bawe ba theya ka go ba thena thekolo ka go hwetsa ke letšo ya thuto. Thuto ke thela e e tiilego bodumedini, bontši bja batho ga ba rate ge motho a thena thekolo e le wa mosadi. Thuto ge e be e ka thena bathone ba basadi e be e ka ba bontša thumelo gore ba khone go kothelela gare ga mabothata a malwethe awe ba rego ke malopo. Moila ke thela e ngwé ya go thopa go dumela ga motho ka baka la thela ya go thoka theroso le ge motho a ile a dumela.
43. Moila o mongwé ke wa Marula. Marula ke moila wa batho kamoka, ge go thōmile lethabula motho ga a tswanela gore a jé marula, go esu gwa lemiwa, batho ba ka babja. Marula a fiwa ngwana wa pele gore go jé yena pele, ka morago ga ge go jéle ngwana wa pele, go ja moratho wa gagwé ba ja ka go thathamana ga bōna. Marula a jéwa ka tšidi yewe batho ba e fiwago ke dingaka. Ge motho a ile a ja lerula a the ya lōma o fekege tša ba bangwé, go fithela ge ba ka babja ka baka la yowe a jélego lerula a the ya bōnwa. Go lōma marula ke molaō wa bagologolo, e the gore go thōme batho bawe ba khale, le methene yēno go the bjalo. Batho ba tha phela ka go lōma marula ka ngwaga o mongwé le o mongwé, go phelwa ka go lōma
44. kudu batho bawe e kego ba ne le malopo. Bana ba themelelwa dithapō tša marula megolone gore ba theke ba fekegelwa phéko ke thibela phékégelo. Phéko yewe e thebja kudu ke bakhekolo ba e

s854

34/116

thokomela ge go the na lethabula. Ke phêko e kholo ngwaga o mongwê le o mongwê go phaswa diphêko lapene. Phêko e phaswa ke motho wa khadi lapene. Lapa la khadi ke mowe bana ba mothe kamoka ba khobakanago gôna gore ba lôme gôna. Ge go ilwe gwa the ke gwa phaswa phêko bana ba mothe kamoka ba fekegelwa. Khadi ke mosadi wa pele ka thotswalo tha bôna, ge ba le lapene lefe le lefe. Ge e le gare ga lethabula moila o mongwê ke wa mabêlê. Moila wa

45. mabêlê ke a Leôtsa khadi ge e le le lethabula, e thôma gore e botše bawe e ba phasetšago gore ba e fe mabêlê gore a the a diwe mapoto a go phasa diphêko tša ngwaga ofe le ofe. Mapoto ge go longwa a tšhelwa fathe mowe go longwago gôna. Diphêko di phaswa ka ngwaga o mongwê le o mongwê go go the ya ka gwa phaswa bana ba mothe ba fekegelwa. Ge ba ile ba lebala go phasa batho ba fekegelwa ka ôna. Mabêlê awe a jêlwe goba the ya ka ba lomisa batho.

Moila o mongwê ke Motšakwane. Motšakwane ke dikenywa tša mathômo a ngwaga ofe le ofe, fela methene yeno ga se batho ba bantši bawe ba tha phelago ka go lôma moila yewe ya batala. Moila

46. o fokotšitšwe ke bodumedî go tha lôma dikhosi le tšona dingaka. Gore Timamogolo a hwile, go ilwe gwa bewa Masodi. Ge a dutši thetulone tha bogosi, o ile a hwelwa ke ngwana. Masodi o ile a tšhaba gore e be yêna khosi a gopela gore batho ba mmolayethe ngwana yowe e bego a hwile. Batho ba ile ba leka gore a tsware thetulo fela o ile yena a gana, a re le mmpolayethe ngwana le nna le ka mmpolaya go bile bjalo le lehono a ka a dumela Masodi o ile a thoga a ya go dula Khwitini ya Malebe, ke mowe a gile go gôna. Ke ka thoko ya mowe bodikela tšatši bja thaba ya Lekhane.

47. Tše ke ditaba tša mokhekolo Masabe moroto wa gagwê ke Melau, bana ba pudi ya go tswala mafatha maragela têne. Ge re bolla Molobe e be e le mešta e be e le ngwana Mothala. Re bolothe Tading, re bolotšitšwe ke Malebe. Malebe e be e le morwa Mothala, e be e le yowe a tswalago ke Kotswana. O be a e kwa Thehalo.

854

Malebe e be a thogile Thelalo ka go tšhaba, a tha a aga Makhutšwi. Masabe ke wa ga Morema. Morema o be a tswalwa ke Motho. Motho e be e le Letšbele. Motho o be a e kwa a tšhaba Balobedu, a tšhaba Maswatse, o be a pathilwe ke Mapono. E be e le Mokone. Ke rena Bakone, o the bōne naka tša pudi go batagana bolwane bo gōna mo Dinakene, re be re agile Mamagokubje. Mamagokubje ke thaba e mola khaiswi le thaba ya lewa le Magodi, khaiswi le mowe

48. go agilego khosi Mametje nokene ya Lepelle. Mowe Mamagokubje, re ile ra pathwa ke Mapono gōna. Ge re e tha go aga Makhutšwi, re be ra kwa re le Thabine. Thabine re be ra pathwa ke mo tšhabo wa ga ba Makhoba, e le yōna nako yowe nagine ya ba Makhutšwi go bego go busa khosi Timamogolo. Thabine mowe go be go agile Makhoba. Bakhaga ba ile ba re tsogela bogale mowe ra go bōna gore ga go na khutšo, le rena Bakone ke mowe ra go fallela nagine ya Tading, go ya go aga gōna. Re ile ra rakwa ke leburu ra ya Marotene ga ba ga Thekhukhune re be ra ya ka go tšhaba gore re buswe ke leburu. Ntwa ya thōma nagine ya ga Maféfé. E be ntw e le ya Ngwanamohuba yowe a go tšhabela ga Bakhaga. Gore Bakhaga ba mo thus, ge a

49. thene Bokhaga, ba ile ba bōna gore go thatafile, Bakhaga ba ile ba thentšha Maburu ka gare ga bōna. Maburu ba ile ba thena ka gare ga kēršké ba tswere dithunya ba thōma go thunya ba le ka ~~gare~~ gare ga kēršké. Ge re e kwa bawe ba go phona mowe ntwene, ke bo Notho, le bo Magōma, le bo Marale. Bontši bja batho ba ile ba fetšwa ke Maburu. Batho ba be ba the ya lemoga gore ba thunywa ke Maburu. Ke mowe gwa go fela lešaba la ba Makhutšwi, ba ile ba bōna gore ba fela ba thōma go tšhaba, ba sethe ba bōne melomo ya dithunya tšewe e bego di nyarethe mowe mafaseterene a kēršké. Ke mowe ba go thōma go tšhaba. Masabe le ba gabo ba ile ba thoga

50. ga Thekhukhune ba bōna gore ba ga Thekhukhune ba ba thorisa. Ba ile ba tha go aga gape go ba Makhutšwi, lehono thelemone tha ngwaga wa 1950, ba agile Lekau, khaiswi le mowe go bego ba ga Moraba. Ge motho a feta ga ba ga Moraba, o thena mowe go agilego

s854

ba ga Rakhwale. Lekau ke khwiti e libele go ya thoko ya leboya, go feta mowe ke go thena nokene ya Thegwai. Thegwai yona e tshela noka ya Makhutswi, yewe e elago e libile thoko ya go ya bothabela-tsatshi. Makhutswi e feta khaiswi le thaba ya Lephatsi, mowe e bego e le thebo tha go tshabela Mapeno gona methene ya pele le go tshabisetša dikhomo gona.

51. Tse ditaba ke tsa mokhekolo Masodi moroto wa gagwe ke Matsibele. Methena ya khale ge khosi e tha ntša peu, go be go ronwa bana ba banyana, ba be ba bitwa e le ba bantši gore ba ye go lema motha wa khosi. Ba be ba eba le molobe wa bona yowe e thogo goba khosi ya bona ge go lenwa motha ba be ba gasa peu, pula e esu ya thoma go na, ba be ba gasa peu tshemone ya khosi, tshemo yewe e be e le ka Thegorwana. Banenyana ba e thome go lema letsatši kamoka, ge letsatši le dikela ba thome go go belela ba ye gas, ba e ya mothene wa khosi go bega gore re lemile.motha. Motha o be o lenwa ka ngwaga o mongwe le o mongwe, e le gore ke gona batho ba thogo go bulwelwa gore yo mongwe le yo mongwe a
52. thome go lema ya gagwe tshemo. Banenyana go be go e ya bawe ba thomago go kwa matswele. Pula ge e thoma go na e be e hwetša gore mabele a gasitšwe mowe mothene wa khosi. Methene ya lehono motha go lema batho ka dipholo tsa bona, e le ba bantši, bawe ba buswago ke khosi ya bona. Ge motho a ile a gana go ya go lema o ntšiswa pudi, goba a ntšhe khomo, ka taalo ya khosi. Ge go lenwilwe mowe tshemone, basadi le bona ba thibiswa gore ba ye go e thagola motha owe wa mosadi wa khosi. Ge basadi ba ile go thwa ba thagola, go apawa dijō gona mowe mothene, dipudi di a thabja, go leboga ka mowe basadi ba thwelego ba thagola ka gona. Motha
53. wa khosi, methene ya lehono o lengwa mowe ba rego ke Lorraine, ke wa mosadi yo mogolo wa khosi, mabele a gona ba thatša lethelo ge ba e ya go gasa ke peu ya gona, methene ya pele le bona banenyana ba be ba e thela nagene ge ba e ya go lema motha. Methene yeno go thibelwa ke gore batho ba gana gore bana ba bona ba e thele nagene. Motha o lengwa ke bawe ba yago go bola, go tše ba ya kopyanene.

s854

Kōpyane ke molaō wa thago ya batala gore khosi o tswanethe gore a bolotše kōma ya bale. Batho ka baka la go bōna thuto ba gana go dira bjalo ka batala.

54. Masodi ke mokhekolo wa ka bogosini yowe a bego e le yēna yowe a thebago go direla bogosi manaka a dipula. Go be go le yēna yowe a thebago ka mefuta-futa yo ōna. Methene yeno o a a tšhaba ka go theba gore pula ke yōna e fetsitšego lešaba. Ge motho a ile a the ke a lemoga ka mowe go kwago phefo, ge a e ya go a tswarela o a hwa, bontši bja batho ba hwile ka go tšhelwa ke tšidi yowe ya dipula. Pula ya ba Makhutšwi e neswa ka manaka awe a bego a bewa dithabene, fela methene yēno a llolwe ke diphēthi le ditšhelwē a le gōna mowe dithabene. Manaka a dipula a be a bewa fathe ga
55. thaba yewe ba rego ke Selethou. Ke thaba e kholo e khaiswi le thaba ya Magokolo. Ke mowe go bego go bewa le manaka a diphefo, difako le manaka a go thibela ge go e the madimo gore pula e khone go na ka tswanelo. A be a thebja ka megako ya ōna. Ge pula e na, khosi e be e khona gore e ageletše marothi gore e bōne gore go buthwē o fe mogako owe pula e nago ka ōna. Ge ile ya bōna gore go buthwe mogako wa go the loke, motho o be a ronwa gore a ye go o thiba, ka go theba gore ga o ya loka. E ne e le gore a thebe
56. gore pula e e nago ke ya ofe mogako. Mmudi wa manaka a dipula o be a lemoswa gore a thebe mefuta yewe ya manaka awe a bego a le gōna mowe thabene, mowe Thelethou. Batho ba Makhutšwi ge ba thōma go thena lefathene la Makhutšwi ba ile ba hwetša e le thaba e yewe e bego e ne dithou. Dithou e be e le tše dintši gōna mowe thabene, tše dingwē di lwe tša bolawa ke batho. Mefuta ye mengwē ya dithou di ile tša tšhaba le mefuta ye mengwē ya diphōfōlō tše e bego di thebja ke ya dikhōkone, dithōthwa, dikamela le diphalafala. Manaka awe a tšona ke awe a bego a tšelwa dipula le diphēko. E be e le
57. manaka a we a go hwetšwa e le a mabothe gore a tšhele dithare ka gare ga ōna. Thaba ya Thelethou e bapethwe le thaba yewe ba rego ke Mamabala e ka thoko ya go ya bodikela, le yona e be e le thebo

s854

- tha go tšhabela go yōna Maswatse awe a go tha methene ya khale. Thabane yewe ya Mamabala, e be go tšhabela batho bawe e bego ba agile mowe Phokene, bawe e bego e le ba ga Nkwana, fela bōna ba be ba thea thebe go nesa ga pula. Fula e be ba e hwetša go bawe ba Makhutšwi bawe e bego ba le mowe Thegorwana bawe e bego gwere
58. ge o ka omana le motho wa bōna ba go phose ka molwa o dutši, o thōme go thabja ke madi, e be motho o hwa a eme ka mephoso yewe ya bōna, e le gore ke mephoso yewe e bego ba e tšhela mowe manakene awe a dithou. Khosi Timamogolo o be a khona gore a fetoge kōta kapa lepara la tšipi kapa mothare. Ge a bōna gore o ya go thakana le batho mowe thilene, ge le mo fitile, o tho mona a leka mowe a bego a e ya gōna. Mokhalabje yowe Timamogolo o be a thaba batho kamoka. Ge batho ba šya mowe a bego a dula gōna, ba be ba
59. kwatama fathe ka matolo ba thōme go phuphutha ka magofi. E be mowe ba monago le go bolabola le yēna. E be mowe ba mo fago dilo tšewe ba thilego le tšona ka ge dikhosi tša khale di be di bōnwa ka thelo, pudi goba khomo. Gape khosi tša khale ge motho a thabile khomo o be a isa lethakori, e le the bego tha go bega khosi ge thebego the the ya ka tha iswa motho o be a ntša khomo e e phelago ka khapšillo, e be e le molaš wa magosi a khale. Thebego go iswa gōna mowe go thabilwe go ka lerumo. E be e le molaš wa batho kamoka ba thelete bawe ba bego ba buswa ke khosi ya bōna.
60. Tše ditaba ke tša mokhekolo Mathwane moroto wa gagwe ke Mangana re bolothe ga Nkwana re bolotšitšwe Makatane, o be agile Khubetšhwane. Khubetšhwane ke khaiswi le mowe nokene ya Salane. Mathwane o be a e ne papagwš agile mowe ba rego ke Mantšwiri. Mantšwiri ke thabana ya ba ga Komana, papagwš Mathwane e be ina la gagwš e le Moloko. Ba ile ba ya go aga mowe ba rego ke Khelese (Calais). Mathwane o be a tšerwe ke Mogale. Mogale e be e le morwa Nakampi ka tšatši le lengwš o kile a thabja ke ge a kile a hwetša ke mokhekolo yo mongwš leina la gagwš e be e le Makwalane, e be e le mokhekolo wa moroto wa Melau, o kile a tšia marukhwš a

s854

61. monna wa gagwê a a kwara a tha gae ga mokhekolo yowe Mathwane a fitha a thôma go mo losa. E be e le ka nako tša bosego, a botša Mathwane gore ke phiri malwethe, ke letsatsi o be a e re ke kwa Magakala. Mathwane o ile a mo alela magogo mowe nthone ya gagwê ge a feditše go mo alela, o ile a thôma go bitša moêne yowe a bego a e re o kwa Magakala, leina la gagwê e be e le Makwailane.
62. Ge ba le mowe nthone yewe a bego a mo alethe magogo, a makala ge a bôna moêne wa gagwe e lego Makwailane, yowe a mo thebago, ge ba le mowe nthone mokhekolo Makwailane a thôma go mo thega. Mathwane a thôma go thabega gore moêne wa gagwê o rene a mo thega, e bile mowe batho ba mothe kamoka ba go thôma go thega mokhekolo yowe Mathwane. Mokhekolo yowe Makwailane e be gwa ba taba ya go ba makatša ge a kwêré marukwe a monna wa gagwê, yêna o be a e re ke be ke re le tho nthaba naa? Makwailane e be e le mokhekolo wa
63. Meswasa. Bana ba mothe ba ile ba makala ge Makwailane a kwêre marukwê a monna wa gagwê bana ba ile ba mo thega ba mo sasetša le ka dimpya ge a ba thogela ge a kitima e be e ke ke mokhalabje. Taba yewe ya mokhekolo yowe e ile ba tsoga be e thega le ge go thele.

Gape mokhekolo yowe e be e le thethalifi gare ga thaka tša gagwê, o be a e ne mafolofolo bjalo ka motho wa monna. Meswasa ya gagwê ka nako a be e swabisa le banna ka gore o be a ka bitša motho wa monna gore tha o nkethele, ge monna a ile a mo siye a tšhabe a boye ka gae.

64. Tše ditaba ke tša mokhalabje Mohlaba wa ga Madike moroto wa gagwê ke Makhau re bolotšitšwe ke Masekane, re bolothe Thegorwana. Masekane e the yêna lesogana. Masekane a tha busa ka molaô wa thethogo tha bogologolo, o be a e re ge moloi a ile a loya motho, ba be ba bega go yêna, yêna o be a e re batho ba ye moreunigo nyaka moloi ka moreu. Ge moloi a ile a tswarwa ke moreu wa dingaka motho o be a boswa khorône g ya gagwê. Moloi o be a thegwa maforone a gagwê gore mane le mane a fete a mo tswela ka mare,

s854

- le gore a khithwê ka letswele ka morago ga mowe o be a thiswa go masole a gagwê go fithela ge moloi a bolawa ka molamo wa Pethwa
65. ge a hwile o be a beswa ka masimelo awe a bego a berekwa ke masole a khosi. Le motho ge a ile a utswa o be a thiswa khorône le yêna a bapolwê ka masimelo a tha phela, mollô o be o tiyelelwa ka dikôta tše dikholo gore o gole. Motho wa lehodu yêna o be a kwapiswa a tha phela, le ge a lla go be go tha hole thelo, go fithela ge a e hwa ka go kwapiswa ka ona mollô. Ge a hwile, o be a porawa ka ôna mollô ge a bukwile o be a tšwa go iswa go khosi gore e fetole dithare ka nama, tšewe di thogo šumiswa ke khosi gore e beye dipheko tšewe di thogo tšelwa gare ga manaka a dithou gore e be
66. tša go nesa pula ka tšôna. Methene yewe go be go the a kwale baloi le mahodu bjalo ka methene ya lehono, ka go tšhaba gore lehodu goba moloi ba be ba bolawa ka leho le thethogo. Boloi bo thile bja thôma go ata gare ga batho ba Makhutšwi gore go thena makhowa. Makhowa ba ile ba thôma gore ba ganetše gore ge le re motho yo ke moloi le mmona ka ene, e bile khane e kholo go fithela ge makhowa ba beya molaš wa go ganela dikhosi gore moloi ga a gôna, gobane ga le thebe thela yewe le khodisago ka gôna. Go thoga
67. ge makhowa ba emelethe boloi le go thibela gore le the tha bolaya mahodu, baloi le mahodu ba ile ba ba le matha go kwola pele le go loya batho.

Methene ya ge go busa khosi Timamogolo go be go letšwa phalafala ya go khowela gore Mašoboro ba ye go bolla, le gore ba ye go gola Mašthwa a go isa go khosi Timamogolo, go gola Mašthwa go be go e ya le mathumaša, ba be ba a gola letšatši kamoka ga lona, ba be ba e ya gae ge letšatši le eya go dikela, ge ba thena gae ga khosi Timamogolo ba be ba thôma go phuphutha ka magofi ba kwatamile fathe ka dikhuru, ge ba phuphutha ba be ba phuphutha go

68. go fithela ge ba e re: batšha. E be mowe ba thômago gore ba ye magae ga gabo bôna. Mašthwa a be aga dikwa ke mohumagadi wa khosi gore khosi e šebe bouswa ka ôna. Mašthwa e be e le a go loba

s854

khosi ka ōna. Khosi Timamogolo o be a kwana le gore a sebe bouswa ka ōna Maethwa. Maethwa a be a golwa thabene ya Phuthe le thabene ya Sarēnē. Ke mowe a bego a golwa gōna. Ge lešoboro goba lethumaša a the ya ya o be a ntšiswa khomo goba a lefe ka dipudi. Methene yeno ga go tha na melaō yēwe ya gore mašoboro goba mathumaša

- 69. ba gole maethwa ge ba e ya go bolla. Maethwa ke mofuta o mongwe wa ditšišē di ba gōna ge e le gare ga thelemo. Ge e le lethabula maethwa a thōma go the kepela fathe ge a feditše go epela mata a ōna a a hwa. Maethwa a bjalo ka tšie ye ba rego ke thegongwane fela thegongwane ke the the kipana, le go tha the a tisa go tha ge e le lethabula, the kile tha ba gōna ka thelemo tha ngwaga wa 1928. E be e nako ya ge batho ba folamabēlē. E the go thoga ka thona thelemo thewe e su tha ka the boya, thile tha golwa ke batho.
- 70. Ba ile ba the ke ba lemoga ge the thene gore the tho ba thinyetša mabēlē awe a bego ba a tšhethe mašalene a bōna. Batho ba ile ba khanela ge ba bōna thegongwane ba be ba gopola gore ba bōne mošebo wa go seba mauswa a bōna. Ge batho ba gothe thegongwane ba ~~ix~~ thatšitše masaka a bōna ba bōna e le gore bjalo the ba thinyetše mabēlē a bōna. Ke mowe ba go thōma go lla ka ge ba bōna gore the kokona mabēlē a bōna, ba ile ba gopola gore the tho feta, thona ga tha ka tha feta the ile tha šalokha ngwaga the le gōna. The
- 71. ile tha jēla mabēlē a le metutuni. E bile mowe batho ba go kwela mabēlē a bōna bothoko, gape e be e re ge e le mothegare the be the fofela godimo ge letšatši le ya ge dikela e be mowe the boyago go dula fathe. Benye ba masemo ke ge ka lona lebaka lewe ba e thela mowe e bego ba robethe gōna mabēlē a bōna, e be ba e thela ge e le mothegare, ge e le mothegare letšatši le be le retela ba bangwē batho ba ile ba llela go khoši Timamogolo gore a the those the re jēla mabēlē. Ba ile ba ya gae ga gagwē ba be fethwē gore kene o
- 72. the ya those Thegongwane ba be ba mmošša le gore ge o the ya the those re ka the tha go diēla thelo gobane o thogela thegongwane the re jēla mabēlē a bana ba rena. Ba bangwē batho ba be ba gopola

s854

- le gore ba mo thogele. Ge e le dikhomo le dipudi di ile tsa hwa ka go thoka bjane bjowe e bego ka e ke di ka bo ja. Batho ba bile ba khudugela mowe ba rego ke Maripelene gore dikhomo di hwetse bjane gona. E be ba bona ge dikhomo di e hwa ka go the je thelo. Batho ba ile ba fetša ngwaga ba le gona mowe Maripelene le methape
73. ya bona ya dipudi le dikhomo. Mabeli go ile gwa phona bawe e bego ba feditse go fola a le mathone bawe e bego ba tha fola le go roba ga ba ka ba hwetša thelo the ile tha ba lobisa a le gona mowe masalene. E rile ge thegongwane the fitile ya ba mowe batho ba kwanago le khosi ya bona le bawe ba go ya merakene mowe Maripelene. Ba ile ba boya gae le methape ya bona ya dikhomo le dipudi ka ge ba be ba bona bjane e le gore bo sethe bo methe. Ke mowe batho ba
74. ilego ba bona gore go ne bokaone.

- Mohlaba o bolela bolwethe bja basadi, ge mosadi a ile a phuma mpa goba a thapa a bone khwedi, batho ba khale ba be ba the bjalo ka bana ba baswa ge mosadi a ile a fiwa mpa ke lesogana goba monna, ba be ba the ya phumi mpa ya gagwe ka go mo fa dithare ba be ba mo thogela go fithela ge a thusega. Ba methene yeno ga se ba bantši ba bona bawe ba ba thogelago gore ba the ba thusege kudu ge mpa e ile ya ba go motho wa kharebe. Batswadi ba ngwana ke bona ba dirago phoso ge ba bona ge ngwana a ene mpa ba ya go dingaka gore di ba fe
75. dithare gore ba fyela fyetsa mpa e the e nyane gore ya the thebe ke batho taba yewe. Ke kotse e kholo mo mothone. Batho ba banna ba fetšwa ke taba yewe ya go phuma dimpa. Ge mpa e ilwe ya phumiwa monna ge a ile a thenela mothone yo mo bjalo ka go mo ethela motho yowe ke moka a ana bophelo motho wa go thenela mosadini wa go phuma ge a thebe gore o kile a phuma mpa a e polele, o fo homola go fithela ge lesaba le e hwa ka go e thela le yena. O tswara banna ka madi awe a ilego a a phuma ge a bile le mpa. Mosadi yowe a kilego a phuma mpa ka go nwa dithare o fetša lesaba ka madi awe a
76. a gagwe. Motho wa monna o sitwa le go e polela go fithela ge a e hwa. Ngaka ya go khona go alafa bolwethe bja go phuma mpa ka nako e ngwe ga e khone thelo. Le ge ngaka e ka thusa motho, o tho

s854

thepela mengwaga e the mekae, e be motho o thenwa ke bolwethe bja thekhuba e be ke mowe a thogo go le hwela. Ga go na ngaka ya go phedisa motho ge a ile a thena mosadini wa go phuma mpa. E fela ke kotse go rena batho ba banna, gobane mosadi a phume mpa lehono khwedini ye e latelago mosadi o ya nokene a thape a be bjalo ka

77. kharebe, banna ba thome go mo duma le go mo khopela gore re ya mo nyaka ka go mo ethela. Mosadi ga a gane o fo dumetsa banna kamoka go wela godimo ga gagwe.

Yengwe kotse ke ya ge mosadi a bone khwedi, ya ba o gathana le motho wa monna. Ge motho wa monna a khopela motho wa go bona khwedi a thalose gore ke bone khwedi o fo homola go fithela ge a tho kutha banna yowe a ka mo khopelago. Mokhekolo yo mongwe o thalosa ka gore batho ba khale ba be ba the na mokwa owe o bego gona methene yeno. Molato ke gore ba e thekisa ka dichalats.

78. Kharebe ge e bone gore lesogana le ne mohola le gore a ka thepela a botsa bahwerwa ba gagwe gore mosadi goba kharebe yola o re o ne bolwethe ke mowe ba thogo botsa motho thereso. Methene ya khale ge mosadi a ile a kutha monna o be a botswa gore a mo alafe, ge motho a ile a hwa le yena o be a bolawa ka molaof wa dikhosi. Banna ba be ba phela mengwaga e metelle. Go thogela mowe ke ge go thene makhowa. Ka morago ga mowe melaof ya magosi e ile ya thoma go ya fathe le go the thokomelwe batho le magosi ba ile ba thogela melaof ya bona.

79. Tse ditaba ke tsa mokhekolo Malsho moroto wa gagwe ke Makhau re bolotho Thegorwana. Ge re bolla molobe e be e le Masodi, e be e le morodi wa Thetagwa tha Lephatshi, o ile a hwa mowe ba rego ke Maletshutshu. Maletshutshu ke khaiswi le mowe ba rego ke Tsolamethi. O ile a hwa ka thelamo tha ngwaga wa 1949. Ka morago gage yowe ba rego ke k Khudu a beilwe thetulone tha bogosi Thetagwa e be e le mokhalabje yo mogolo khorone ya ba Makhutswi. Malsho o tswalwa ke Mogokolodi, Mogokolodi o tswalwa ke Madikwele, yena ga go thebege gore o be a tswala ke mane. Malsho o tserwe ke Pharuma. Pharuma

s854

- e be e le morwa Diose wa ga Moagi yowe wa go thunywa ka thethunya
80. a le godimo ga p̄r̄e ka ntwā ya bakhaga. Diose o be legwa ke mokhalabje Matsawela, Molapo e thatsa. Matsawela go kwala ka kudu gore ke yowe a bego e le mothibi wa difate tsa ph̄fo gore pula e ne; le gore ge letsat̄si e le le legolo, a b̄ne gore pula e neswe. O be a thepela a namethe p̄r̄e. O be a thepela go fitha le Phalaborwa le ga Mametje. O be a thepela a khobelega dil̄ba tsa khosi. Go bawe a bego ba sitwa gore ba the go Timamogolo, o be a gile khaiswi le mothe wa ba mosata. Pharuma ngwana wa gagw̄e ke Motsakw̄e leina go be go tumile la Sara, o be a t̄serwe ke ba ga Ramaila, ba agile bokhaga. Ke mowe mosata wa b̄na o bego ḡna.
81. Monna wa Sara leina la gagw̄e ke Philimon, mmagwe ke Lmat̄sīe ke wa ga Rakhwale ba agile mothe wa b̄na fathe ga thaba ya Lekhane, mowe go bego go agile lekhowa e be e le Mathet̄sī. Ba ga Rakhwale ba agile mowe ba rego ke Pitsene, mowe go bego go agile mokhalabje Mamotseetsa. Mal̄sh̄o ȳna ke wa ga Mabine, o be agile nokene ya Salate. Ba be ba dut̄si le Mat̄shakane awe a go tha ba e kwa T̄shakane khaiswi le Pothokisi, go kwala gore ba ile ba thoga ga gabo b̄na ka go t̄shaba ntwā, ba be ba ka bogosi le khosi yowe e
82. bego e le Selobane. Mal̄sh̄o methene ya lekono o agile mowe ba rego ke Balloon, o agile molwanene wa naga ya ba Balloon le ba Makhutswi ka thoko ya go ya bodikela bja thaba ya Lekhane. Mal̄sh̄o o batagane le ba ga Shai, bawe ba go thoga ka Thegorwana ba a aga ḡna mowe ba rego ke Lekhešene. Mal̄sh̄o o be a dut̄si mowe go bego go agile Theapana, e be e le ngaka, o ile a thoka ḡna mowe. Mal̄sh̄o methane ȳno o the ḡna mowe, o bolela ka ditaba tsa baloi bawe e bego ba thepela ka t̄shwene ḡna mowe thabene ya Makhwara. Batho ba Makhutswi ge ba e tha go aga go kwala gore ba thile ba hwet̄sa lekhwara go be
83. go the a msle bjane goba methare, go kwala gore baloi ba be ba rutana ḡna baloi go thile gwa thoma go mela methare ka morago ga mo go thile batho ba ga Thek̄r̄r̄. Bont̄si bja methare ke m̄b̄la le merotho, e hwet̄swa ka bothalo ḡna mowe go bego Lekhwara, go tumile kudu ka baloi bawe e bego ba rutana dithuri ḡna. T̄shwene

s854

- e be e bonwa le ge e le mothegare, le diphiri le dithwane le ditshétshé. Dibatana tsewe go kwala gore batho ba be ba loya ka tsona, methene yewe ya khale. Methene yéno ga di tha bonwa. Bjalo
84. ka methene ya bogologolo go kwala gore di hwile le benye ba tsona. Gantsi benyé ba tala gore di be di bonwa ke batho ba go tshoma diphófólo, go be go ene motshomi leina la gagwé e be e le Semaname. Ka tsatsi le lengwé ba re o ile a ya go tshoma góna mowe Lekharene la thaba ya Lekhane o ile a kwa lentšu góna mowe Lekharene le re, wena o fetša bana ba rena ge rena re re re phela ka bana ba lena le re baloi ba thapha bana ba lena. Mokhalabje yowe Semaname o ile a thabega ge a tha bōne thelo gore ke ene thelo
85. the the bolelago le yena. Yéna a thōma go tsoga a gomela gae a kitima a thibisa bakhalabje ba methe gore ke maketše ge ke le mola Lekharene lentšu le re: "Ke thapha bana ba rena, ge ke lebelela mo thoko ga ka bōna thelo, fela ke ile ka thelwa ke go tshoga." Mokhalabje yo mongwé leina la gagwé e be ba e re ke Mamorumodi. O ile a re Lekharene go ne diphófólo tsewe baloi ba thepelago magae a rena bosego ka tsona, naa? O ile wa ya mowe thabene? Yena a re ee, Mamorumodi o ile a thōma go thalosa ka mowe a thebago
86. dithuri tša thaba yewe. Gore o bile le mathatse ge re go bōna. Ka tsatsi le lengwé o kile a kwa mokhalabje Témeka le Mathake ba bolela bjalo ka ge o re botša. Go ne diphiri le ditshétshé góna mowe Lekharene la thaba ya Lekhane, ga di phela góna. Go ne mefuta-futa ya dithuri mowe Lekharene. Ge o be o ile wa di bōna ka matho, o be o ka the bonwe. Mokhalabje o be a e góna wa go tshoma go feta wena, o ile a loba góna mowe Lekharene. Leina la gagwé e be e le Monkhi e be e le wa ga Pétso. O be a bolaya le
87. dinkwé a e nosi. Batho ba gabo ba ile ba bōna ka dimpja tša gagwé yéna ba the mone. Go kwala gore o ile a hwetša dibatana tsewe e the sugu a ka a di bōna, go ne le thapa mowe di phelago góna, ba re ke bošikwabothabonwe-ka-matho. Thapa lewe le beilwe mefuta-futa ya dithuri go lona. Yéna go kwala gore o ile a hwéla góna, Bošikwabothabonwe-ka-matho. Ge a bōna dibatana tsewe o ile a re

s854

o ya go di bolaya, ka go di phoša ka mathapa. Ge a thōmile go di phoša a kwa lentšu le re lehono o gathene le borena, gae o ka the go bōne ke nete, o ile a hwa. Dingaka di ilwe tša bitša ka bontši

88. bja tsona gore di the go laōla, e be e le bo Makhwekhwethe le Khobenyena, le Khakwē. Bōna ge ba thile, ba ile ba thalosa gore o tšerwē ke dithuri tša mowe thabene ya Lekhane. Banna ba ile ba iswa gore ba mo nyakele. Banna ba Makhutšwi ba ile ba hwētša dimpya tša gagwē fela ga e le motho ga ba ka ba mo hwētša go fithela le lehono. Bosikwabothabonwe le thapa lewe go ba go the motho yo a ka fetago go lona, ge a tshoma goba a thepela ka baka la dithuri tšewē e bego di phela go lona, le ditšhwene tša gōna. Dingaka di ile tša tšhaba le mekhotha ya bōna ya dithebēle ba bōna gore go thomilwe taba ye bothata. Dingaka ka bo tšona ga ba ka
89. ba rata gore ba supe mowe go ilego motho. Ka ge e be e le gore ga go thebje gore go ka renwē ka tšona dithuri tšewē tša mowe thabene. Dingaka tša go thōma go tšhaba, e bile bo Mpuru le Mabuwakanye, o be agile ka fathe ga thaba ya Rakubu. Go ilwē gwa thoga le bawe e bego ba thile go bōna, gare ga batho go be go na le monna e be e le Phēdiswa yēna o ile a re go benyē ba motho, mphene khomo tše thano ke tho le laōla bjalo. Ge dikhomo di ile tša thebe gōna tša gore ba mo patele, taba ile ya sita banna bawe e bego ba nyaka motho yowe wa bōna wa go tšewa ka dithuri.
90. Makhwekhwethe yēna o ile a sala a tha ra taba the le Monkhe, ba ile ba sala ba fomisa gōna mowe go bego go thethe batho. E be e le banna ba moroto o o thii, e be e le Mankwē, ba ile ba thōma go tšhaulana ka Matšhōba a bōna a bo ngaka, ba baka go laōla ka mowe motho a ilego. Batho ba ile ba leka gore ba ba lamole, gwa thōma ntwā ya dingaka ba re le rene. Makhwekhwethe a re go bōna o gana ge ke re ke ya le laōla o re nna ke ya fora. Banna ba ile ba re go bōna thogelane go lwa, ya ba ke mowe batho ba bōnago gore ga go na mohola, batho ba ile ba thoga mowe mothene e le gore ba bōna
91. ntwā ya banna bawe ba babedi ba dingaka. Go thoga gōna tšatši lewe batho ba ile ba thōma go lemoga gore dingaka di laōla batho

ka go fora batho. E bile taba ya go tholega go bōna banna bawe
 ba babedi e bego ba lwela go laōla. Banna ~~xxxx~~ ^{ba mowe} ba ile ba re go
 bōna, go kaba bjane ge le ka lwela go laōla, e be go ka ba kaōne
 ge le ka laōla ka mokhatha wa yo mongwē. Banna ba dingaka ga ba
 kwana gore ba ka laōla ka mokhatha ka o thii, e bile khane go
 fithela ge ba thoga.

92. Tše ke ditaba ke tša Molamo le mosadi wa gagwē. Pele ga khoro
 ya Banarene Molamō o be a e na le mosadi wa gagwē, a thōma go
 tšhaba le monna e mongwē leina la gagwē e be e le Ntšhēu. Ntšhēu
 o ile a tho bolana le mosadi wa Molamō ka morago ga mowe o ile a
 thoga le mosadi yowe lebaka le mengwaga e meraro. Monna wa gagwē
 Molamō a mo nyaka a the thebe mowe a ilego gōna ka ngwaga wa bōne,
 o ile a mo hwētša a na le monna yowe e bego Ntšhēu. Ge a mo
 hwētšane, Molamō o ile a tha le Ntšhēu pele ga khoro ya Banarene
 gore a tholwē. Banna ba khoro ba ile ba thekisa Ntšhēu le mosadi
 yowe wa Molamō. Ntšhēu o ile a emiswa pele ga khoro. Morena

93. lekhotha la Banarene, nna Ntšhēu ke thogile le mosadi wa Molamō
 tškanano ya mengwaga ye merarō. Mosadi ke be ke tha bolane le yēna
 Banna ba khoro ba ile ba bōna yowe Ntšhēu phoso ka go thoga le
 mosadi wa monna yowe Molamō. Ntšhēu o ile a e tumela ka mowē a
 e ponago phoso, banna ba khoro ba ile ba re, o e pōna phoso ka ene?
 Ntšhēu o ile a dumela phoso ka pudi tše pedi, banna ba khoro ba
 ile ba mo dumela gore a thise pudi tšewe tše pedi. Ge Ntšhēu a
 thile le pudi tšewe tše pedi, banna ba lekhotha ba ile ba rera gore
 a gafe mosadi yowe wa Molamō ka pudi tše nne. Ntšhēu, o ile a

94. dumela ka mowe a bonwago a e na le molato ka gōna. Ntšhēu o ile a
 botša banna ba lekhotha gore ke dumela mowe ke nego le molato,
 fela ke khopela thebaka tha go ya go nyaka. Banna ba lekhotha ba
 ile ba mo dumela ba re o the le pudi tšewe ka letšatši la katholo,
 o ile a botšwa gore a the le tšōna ka letšatši la mokibela, ka
 morago ga mowe banna ba lekhotha ba ile ba thena go mosadi, mosadi
 o ile a re: Nna monna yowe Ntšhēu ke tha bolane le yēna ke e
 tumela go boyela go monna wa ka nka the thwē ke tha boyeletša ka

s854

97.

Ke leba kwa sagale ga mosadi a mothala.
 Ke nna Mokafofa ke nna naso ya ntšha mokaka
 Ditšhuwana kamoka ra holofela.
 Ke nna Mokafofa yo mogolo wa Makhutšwi
 A rego a fofa a ka go fofe khosi gōna
 Go fofa Maphatakalla tšiš tša mosito o mogolo.
 Kowa Makhutšwi ga Thekōrōrō Thegala-gala
 Makhutšwi a bo Mogale ga mothabo wa Maatšhelane
 Ba re tšhelane methi dinakene
 Lehono naka di a lla kowa ga gesu
 Nkopetši boutha kōma ga mmathari a namane
 Ga mma pelega batho.
 Ke nna nare e kholo gare ga dinare
 Le bo Motšhana a mma le siba ke tswala ke khomo
 Ga gesu moila re ilela tene.
 Ke botile bogale gare ga marumo.
 Ke Nkoko wa bo nthuse le the bōne motho la nyatša
 Motho ga nyatšwe ka matho,
 Ke ngwana wa khoro tše dikholo
 Kowa Makhutšwi ga Thekōrōrō thela gale.

ENDS S.854.